

Müellifi Belli Olmayan Mensur-Manzum Bir Hilye

Mehtap ERDOĞAN*

Özet

İslam medeniyeti altında gelişen divan edebiyatı için din önemli bir konudur. Dinî konular arasında Hz. Peygamber'e ayrılan yer ise bambaşkadır. Bununla ilgili olarak na't, mevlid, bi'set-nâme, mi'râciye, hicret-nâme, siyer, kırk hadis, vefât-ı Nebî gibi değişik türlerde pek çok eser meydana getirilmiştir. Bunlardan birisi de hilyelerdir. Bugüne kadar manzum hilyeler üzerinde pek çok çalışma yapılmış olmasına rağmen mensur hilyeler üzerinde fazla durulmamıştır. Bu çalışmada, tespit edilebildiği kadariyle mensur hilyelerin bir listesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Örnek olması açısından da müellifi bilinmeyen mensur-manzum karışık olarak hazırlanmış bir hilye metni verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: hilye, peygamber, mensur

Abstract

Religion is an important subject for classical literature which developed in Islam civilization. Importance which is attached to prophet is quite different among subjects pertaining to religion. Hereof a great many achievements are produced in different kinds like na't, mevlid, bi'set-nâme, mi'râciye, hicret-nâme, siyer, kırk hadis, vefât-ı Nebî. One of them is hilye. Until today although many works are produced on verse hilye, prose hilye isn't insisted enough. In this work it is worked to form a list of prose hilye which is fixed. A text which is prepared as mixed prose-verse of hilye whose author isn't known is exemplified.

Key Words: hilye, prophet, prose

"Karahanlılar devrinde İslamiyeti kabul eden Türklerin hayatlarında büyük inkılaplar olmuş, din onların sosyal hayatlarını değiştirmiş, çok sayıda Türk'ü şehirlerde toplamış, yani yerleşik hayata geçirmiş, onlara değişik coğrafyalarda cami ve medrese çevrelerinde oluşan kültür ve medeniyet merkezleri kurduştur. İslam di-

---

* Cumhuriyet Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Araştırma Görevlisi (merdogan@cumhuriyet.edu.tr)

ni, Türklerin medenî ve sosyal hayatını değiştirmekle kalmamış, dil ve edebiyatlarını da değiştirmiştir.”¹ İşte divan edebiyatı da İslam medeniyeti altında gelişmiştir ve bu nedenle din onun başlıca konusudur. Dinî konular arasında Hz. Peygamber’e ayrılan yer ise bambaşkadır. Bununla ilgili olarak na’t, mevlid, bi’set-nâme, mi’râciye, hicret-nâme, siyer, kırk hadis, vefât-ı Nebî gibi değişik türlerde pek çok eser meydana getirilmiştir. Bunlardan birisi de hilyelerdir.

Kelime anlamı olarak hilye “süs, bezek, vasıflandırmak, nitelendirmek, yaratılış, suret, sıfat, değerli taşlar ve madenlerle yapılmış süs ve insanın dış görünüşü” gibi anlamlar içermektedir. Sözlük anlamının dışında hilye, Hz. Muhammed’in fizikî görünüşünü, güzel vasıf ve sıfatlarını anlatan manzum, mensur ya da manzum-mensur eserlerin genel adıdır. Ayrıca Hz. Peygamber’in yanı sıra diğer peygamberlerin, dört halifenin, Aşere-i Mübeşşere’den diğer sahabelerin, Hz. Hasan ve Hüseyin ile evliya kabul edilen önemli zatların ve bazı makbul kişilerin fizikî yapılarını anlatan hilyeler de bulunmaktadır.

Edebî bir tür olarak hilyelerin kaynağı şemaillerdir. Ancak şemailler yalnız Hz. Peygamber’i konu edinirler. Hilyeler ise peygamberimizin yanı sıra diğer önemli zatlar için de yazılabilirler. Buna karşın şemaillerin değindiği konular çok daha geniştir. Bu tür eserlerde peygamberimizin hem dış görünüşü, yüz hatları, boyu, bedeni, giyinişi, yaşantısı, ibadetleri, eşyaları, davranışları hem de ahlakı, huyları, iç dünyası verilmiştir. Oysa hilyeler konu edindiği şahısların yalnızca fiziksel özelliklerinden ve zaman zaman da güzel ahlaklarından bahseden eserlerdir.

Edebî bir tür olarak hilyelerin ortaya çıkmasının ve gelişmesinin pek çok nedeni vardır. Hz. Peygamber’e duyulan eşi görülmemiş büyük sevgi, onun hilyesini okuyanın ve ezberleyenlerin bu dünyada ve ahirette büyük mükafatlara erişeceği, onu rüyasında göreceği ve birçok felaketten korunacağına dair oluşan inançlar, peygamberin şefaatine vasıl olma isteği, iyi bir eser bırakarak gelecek nesiller tarafından anılma arzusu, hilye sahasında Hâkânî’nin gösterdiği başarının daha sonraki hilye yazarları üzerinde bıraktığı tesir ve Hz. Peygamber’in resminin yapılmasına İslam inancının izin

---

¹ A. Mermer, L. Alici, M. Eflatun, Y. Bayram, N. K. Keskin, Eski Türk Edebiyatına Giriş, Akçağ, Ankara 2006.

vermemesi bu türün ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında rol oynayan önemli etkenlerdir diyebiliriz.²

Hilyeler müstakil eserler olabildiği gibi, bunların divanlar, miraciyeler ve mevlidler içinde yer alanları da vardır. Manzum hilyelerin³ yanı sıra, edebiyatımızda birkaç tane manzum-mensur karışık ve çok sayıda mensur hilye yazılmıştır. Şimdilik bu manzum-mensur ve mensur hilyelerden 35 tanesini tespit etmiş bulunuyoruz. Bunlardan müellifi belli olmayanların sayıları oldukça fazladır. Ancak müellifi belli olmayan bu hilyelerden bazılarının nüshalarının baş ve son kısmı eksiktir. Bu hilyelerin, aslında yazarı bilinen başka hilyelerin parçası olma ihtimali de vardır. Mensur hilyeler üzerine yapılacak detaylı çalışmalar sayesinde bu durum netlik kazanacaktır. Bu kategoriye giren tespit ettiğimiz hilyeleri, bunların adlarını, bazılarının özelliklerini ve belirleyebildiklerimizin kütüphane numaralarını aşağıda veriyoruz:

² Hilye hakkında ayrıntılı bilgi için şu eserlere bakılabilir: Zülfikar Güngör, *Türk Edebiyatında Türkçe Manzum Hilye-i Nebeviler ve Nesimi Mehmed'in Gülistan-ı Şemâil'i*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları (Türk-İslam Edebiyatı) Ana Bilim Dalı (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2000. / Mustafa Uzun, "*Hakanî Mehmed Bey*", TDV İslam Ansiklopedisi, 15. Cilt, s. 167,168. / Uğur Derman, "*Hilye-Hat*", TDV İslam Ansiklopedisi, C.18, s.47. / Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, Dergah Yayınları, 8. Cilt, s.128, 4. Cilt, s.235-238. / Mustafa Uzun, "*Hilye*", TDV İslam Ansiklopedisi, 18. Cilt, s.44-51. / Büyük Türk Klasikleri, Ötüken-Söğüt, 4. Cilt, s. 129-132. / Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, I. Cilt, İstanbul 1993, s. 842. / Abdurrahman Güzel, *Dini-Tasavvufî Türk Edebiyatı Tarihi*, Akçağ, Ankara 2004, s.634. / Adem Ceyhan, *Türk Edebiyatında Hz. Ali Vecizeleri*, Öncü Kitap, Ankara 2004, s. 35-38. / Abdullah Karahan, "*Peygamber Sevgisinin Bir Tezahürü Olarak Şemâil-i Nebî*", Yedi İklim, Peygamberimiz Özel sayısı, S. 194, Mayıs 2006, s. 48-52. / Mustafa Özçelik, "*Hz. Peygamber'i Konu Alan Eserler*", Yedi İklim, Peygamberimiz Özel sayısı, S. 194, Mayıs 2006, s. 66-74. / Vedat Ali Tok, "*Peygamber Efendimiz Neye Benzerdi?*", Yedi İklim, Peygamberimiz Özel sayısı, S. 194, Mayıs 2006, s. 275-279. / Necla Pekolcay, Selçuk Eraydın, Mustafa Tahralı, Mustafa Uzun, Hüsrev Subaşı, *İslamî Türk Edebiyatında Şekil ve Nev'ilere Giriş*, Dergah Yayınları, İstanbul 1981, s. 216-222. / H. İbrahim Şener, Alim Yıldız, *Türk-İslam Edebiyatı*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2003, s.178-184.

³ Genel olarak hilye, hilyelerin özellikleri, nitelikleri ayrıca manzum hilyeler ve bunların isimleri, müellifleri ve muhtevaları konularında daha önce hazırladığımız bir makalede ayrıntılı bilgi verilmiştir. Hilyeler konusunda ayrıntılı bilgi için bu makaleye bakılabilir: Mehtap Erdoğan, "*Hâkim Mehmed Efendi'nin Manzum Hilyesi*", Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.XI/1, Sivas 2007, s.317-358.

1. Abdullah b. Şâkir b. Mustafa Elbistânî Yemlihâ-zâde, **Hilyetü's-Şerife ve'n-Na'tu's-Seyyime**: Millî Kütüphane, Yz. A 3559/3, v. 21b-24b (manzum-mensur)⁴
2. Mehmed Hulusi Efendi, **Şerh-i Hilye-i Nebevî**: Millî Kütüphane Yz. A 3768, 7 v.
3. Şeyh Emir Tarikatçı, **Hilyetü'n-Nebî**: Millî Kütüphane, Yz. A 4959/4, 2 v.
4. Ali Molla, **Hilye-i Şerif-i Resulullah**: Atatürk Kitaplığı, No: K.224/6, v. 93a-95b.
5. Şeyhü'l-İslam Hoca Saadeddin Efendi, **Hilye-i Celile ve Şemâil-i Aliyye**: Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli No: 1715/2, v. 33b-61b; Süleymaniye Kütüphanesi, Laleli No: 1715/3, v. 62a-119a; Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi No: 4423, 21 v.
6. Vahdî İbrahim b. Mustafa, **Tercüme-i Hilye-i Şerife**: Süleymaniye Kütüphanesi, Hasan Hüsnü Paşa No: 211, 11 v; Süleymaniye Kütüphanesi, Şazeli Tekkesi No: 157/1, v.178a-198b; Süleymaniye Kütüphanesi, Âşir Efendi No: 450/3, v.67b-78a. (Bu nüshanın büyük bir bölümü su lekeli.)
7. Akkirmânî Muhammed b. Mustafa, **Hilye-i Saadet**: Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi No: 4420, 16 v.
8. Sa'dî Çelebi, **Tercüme-i Hilye-i Şerif**: Süleymaniye Kütüphanesi, Es'ad Efendi No: 287, 36 v.
9. Abdülmecid Sivasî, **Şerh-i Hilye-i Resûl-i Ekrem**: Süleymaniye Kütüphanesi, Serez No : 3935, v. 4a-17b.
10. Ahmed b. Receb el-İstanbulî, **Nüzhëtü'l-Ahyâr Fî Şerh-i Hilyetü'l-Muhtar**
11. Ahmed Şemsî Halvetî, **Hilye-i Şerife**
12. Erzurumî Mehmet Hanefî Efendi, **Hilye-i Şerife**

⁴ Ahmet Ertemur, *Abdullah b. Şâkir b. Mustafa Elbistânî Yemlihâ-zâde, Hilyetü's-Şerife ve'n-Na'tu's-Seyyime Adlı Hilyesi*, Lisans Tezi, AÜİF, Ankara 1998.

13. Fethî Mehmet Ali Efendi, **Hilye-i Saadet Tercümesi**
14. Halil b. Ali el-Kırmî, **Hilye-i Nebevî**
15. Hilmi Efendi, **Hilye-i Muhammed**
16. İbn-i Kemal Paşa, **Hilye-i Şerife Şerhi**: DTCF, İsmail Saib No:II-759, 5 v.; Süleymaniye Kütüphanesi, Hüsrev Paşa No: 758/3, v.21b-29a; Süleymaniye Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi No: 4102/3, v.33a-39b.
17. İsmail Sâdık Kemal b. Muhammed Vecihî Paşa, **Hilye-i Şerife-i Cenâb-ı Peygamberî**
18. Kâdi Şâmî, **Hilye-i Şerife**
19. Mantıkî Mustafa Efendi, **Mufassal Hilye-i Şerife**
20. Nûrî, **Hilye-i Nebevî**
21. Mehmet Ergüneş, **Hilye-i Şerif-i Muhammediye** (matbu)
22. Şeyhî, **Hilye-i Nebeviyye**
23. Müstakimzâde Süleyman Sa'düddin Efendi, **Hilye-i Nebeviyye ve Hulefâ-i Erbâ'a**
24. Vecdî Ahmed, **Hilye-i Nebî**
25. Müellifi belli değil, **Hilye-i Şerif**: Süleymaniye Kütüphanesi, Âşir Efendi No : 448/2, v. 83b-88b.
26. Müellifi belli değil, **Hilye-i Peygamberân**: Süleymaniye Kütüphanesi, Âşir Efendi No: 448/3, v. 89a-92b. (Bu eserde Hz. Âdem'den itibaren 13 peygamber ve dört halifenin hilyesi mevcuttur.)
27. Müellifi belli değil, **Hilye-i Peygamberân ve Çehâr-Yâr-ı Güzîn**: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, No: T 621/1, v. 1b-16b; Süleymaniye Kütüphanesi, Kemankes No: 50/6, v.28b-35a. (Bu eserde bazı peygamberler ve dört halife hilyesi bulunmaktadır.)
28. Müellifi belli değil, **Hilye-i Pâk-i Nebeviyye**: Fatih Millet Kütüphanesi, Ali Emiri Şer'iyye No: 58/7, v.110a-113a. (Bu hilyenin başında 9 beyitlik manzum bir kısım vardır. Daha sonra Hz. Âişe'den rivayet edilen bir hadisten yola çıkılarak peygamberimizin hilyesi anlatılmaktadır.)

29. Müellifi belli değil, **Hilye-i Şerîf**: Millî Kütüphane, Yz. A 5335/4, v.62b-67b.
30. Müellifi belli değil, **Hilye-i Nebî**: Millî Kütüphane, Yz. A 1256, v.80a-93a. (manzum-mensur)
31. Müellifi belli değil, **Hilye-i Enbiyâ ve Çehâr-Yâr-ı Güzîn**: Millî Kütüphane, Yz. A 570, 13 v. (Bu eserde peygamberlerden Hz. Âdem, Nuh, İbrahim, Musa, Harun, Lut, İshak, Yakub, İsmail, Yûsuf, Davud, İsa, Muhammed ve dört halifenin hilyesi vardır. Peygamberlerin hilyesi mensur, dört halife hilyesi nazım-nesir karışıktır.)
32. Müellifi belli değil, **Hilye-i Enbiyâ**: Millî Kütüphane Yz. A 578/4, v.28b-33b. (Bu eserde 30 kadar peygamber ile dört halifenin hilyesi mevcuttur. Son kısımda ise bir meslek sahibi olan peygamberler ayrıca ele alınmıştır.)
33. Müellifi belli değil, **Hilye-i Celîle-i Nebeviyye**: Millî Kütüphane, Yz. A 1782, 33 v.
34. Müellifi belli değil, **Hilye-i Hazret-i Resûlullah**: Atatürk Kitaplığı, M. Cevdet No: 615/2, v.7a-12b.
35. Müellifi belli değil, **Hilye-i Şerîf**: Süleymaniye Kütüphanesi Âşir Efendi No: 59/3, v.49a-55b. (Bu eserde 11 peygamber, 4 halife ve Aşere-i Mübeşşere'nin hilyesi bulunmaktadır.)

Bu çalışmada Hilye-i Nebî adıyla Millî Kütüphane, Yz. A 1256'da kayıtlı olan, mensur-manzum karışık olarak yazılan ve müellifi belli olmayan bir Hz. Muhammed hilyesi ele alınmıştır. Bu hilyede önce konuyla ilgili hadisler verilmiş ardından da bu hadisler tercüme edilmiştir. Buna göre birinci hadiste Hz. Peygamber'in boyu, ten rengi, saçları ve mübarek başları, ikinci hadiste saçları, alını, kaşları, diğer azaları arasındaki uyum, göğsü ve omuzları söz konusu edilmiştir. Üçüncü hadis kemikleri, dirsek ve omuzları, dizleri, vücudunun kılsız oluşu ve bileklerine dairdir. Dördüncü hadis avuçları, parmakları, burnu, sakalı ve yüzünden, beşinci hadis yüzü, dişleri, gözleri ve kirpiklerinden bahseder. Beş ve altıncı hadislerde yürüyüşü ve güzel huylarından bazıları dile getirilir. Bunun ardından 56 beyitlik manzum bir kısım gelir. Buradaki başlıktan bu manzum hilyenin Kadî İyaz'ın Kitâbü's-Şifâ fî Hukûki'l-Mustafâ adlı eserinden yola çıkılarak meydana getirildiği anlaşılmaktadır. Ele alınan vücut özellikleri birkaç beyitle tasvir edilmiştir: (boyu: 2 ve 3. beyitler, saçları: 4 ve 8. beyitler arası, alını: 9-11. beyitler arası, yüzü: 12-15. beyitler arası, kaşları: 16. beyit, gözleri: 17 ve 18.

beyitler, burnu:19-20. beyitler, ağzı: 21. beyit, dişleri: 22 ve 23. beyitler, gülüşü: 24. beyit, sakalı: 25. beyit, boynu: 26-27. beyitler, gövdesi: 29. beyit, ten rengi: 30. beyit, kemikleri: 31. beyit, omuzları: 32-33. beyitler, kolları: 34. beyit, elleri: 35-38. beyitler arası, göğsü: 39. beyit, karnı ve karnındaki kıllar: 40 ve 43. beyitler arası, yürüyüşü: 44-46. beyitler arası, baldırı: 47. beyit, teri: 48. beyit, peygamberlik mührü: 49-54 ve 55. beyitler, konuşması: 50. beyit, saç ve sakalındaki beyazlar: 51. beyit, vefatı: 52 ve 53. beyitler, dua: 56. beyit) Bu manzum kısım söz konusu nüshada mensur kısımdan hemen sonra gelmektedir. Ancak bu ikisinin birbirinden ayrı hilyeler olma ihtimali de düşünülmelidir.

Bugüne kadar manzum hilyeler üzerinde pek çok çalışma yapılmış olmasına rağmen mensur hilyeler üzerinde fazla durulmamıştır. Biz, bu çalışmada tespit edebildiğimiz kadarıyla mensur hilyelerin bir listesini oluşturmaya çalıştık. Örnek olması açısından da mensur-manzum karışık olarak hazırlanmış bir hilye metnini aşağıda veriyoruz.

Bismillâhirrahmânirrahîm

Kâne Resûlullâhi şallallâhu ta‘âlâ ‘aleyhi ve selleme, reb‘aten leyse bi‘t-tavîli velâ bi‘l-kaşîri ve hüve ile‘t-tûli akrabu velâ bi‘l-ebyazî‘l-emhâki velâ bi‘l-âdemi velâ bi‘l-ca‘di‘l-kaţâfi velâ bi‘s-sebîi vemâ kâne fi re’sihî ve lihıyetihî ‘ısrûne şa‘reten beyzâ‘e lem yüşnihullâhu bi‘ş-şeybi vekâne ‘azîmü‘l-cemmeti ilâ şahmeti üzüneyhi ve kâne ‘azîmü‘l-hâmeti:

Ya‘nî Hazret-i Resûl-i Ekrem şallallâhu ta‘âlâ ‘aleyhi ve sellem hazretleri orta boylu idiler, ne i‘tidâlden ziyâde uzun ve ne katı kışa idiler, meyilleri tûl cânibine idi. Ve ne süd ağı gibi ağı ve ne ziyâde gendüm-gün idi. Ve mübârek müy-ı dil-cûyları ziyâde kıvrıcık değil ve ziyâde gevşek değil orta idiler. Ve mübârek başlarında ve mahâsin-i şerîfelerinde yigirmi ağı kıl yoğ idi. Ve Hağ sübhânehû ve ta‘âlâ Hâbibine şeyb ile şân virmemiş idi, ya‘nî tâ‘ife-i nisâ arasında mekrûh olan hâlden şaklanmış idi. Ve mübârek saçları çok ve sık olup kulağınıñ yumuşağına inmiş idi. Ve başları büyük ve mevzûn idi.

İn i‘nferakât ‘aķıķatuhû ferreķahâ ve illâ felâ yücâvizü şa‘ruhû şahmete üzüneyhi izâ hüve vefferrehû ezhere‘l-levni evsa‘a‘l-cebîni ezece‘l-havâcibi sevâbiga fi ğayri ķarnin beynehümâ ‘ırķun yedüruhu‘l-ğazabu mu‘tedile‘l-halki bâdinen mütemâsiken ‘arîza‘ş-şadri sevâ‘e‘l-baṭni ve‘z-zahri ve‘ş-şadri ba‘ide mâ beyne‘l-menķibeyni:

Ya‘ni mübârek saçları tağılsa hâli üzerine korlar idi ve eger tağılmasa kulaqları karşusunda cem‘ idüp kulaqları yumuşağın geçmez idi. Beyzâ-ı neyyir ile beyzâ idiler. Mübârek alınları açık ve kaşları pür-mü ve dırâz ve ince ve hem-vâr ve muķav-

ves ve mevzûn idi. Ve kaşları arasında bir tamar var idi kim hâl-i ğazablarında mümteli olurdu. Tenâsüb-i a'zaları kemâl-i i'tidâlde olup ve bedenleri kavî ve cüsşeleri fütûr ve süstlükden berî olup kuvveti muhtevî idi. Ve şadr-ı 'âli-kadrleri 'arîz ve vâşi' idi. Ve mübârek çarınları ve arkalari ve göğüsleri berâber ve hem-vâr idi. Ve omuzları arası vâşi' ya'nî yaşşı yağurlu idiler.

Dağimu'l-kerâdisi celile'l-meşâşi ve envere'l-mütecerridi ecrede zâ mesrûbetin mevşûle mâ beyne'l-lebbeti ve's-şurreti bi-şarîfî yecri ke'l-hattı 'âriye's-sedyeyni ve'l-batni mimmâ sivâ zâlîke eş'are'z-zirâ'ayni ve'l-minkebeyni ve e'âli's-şadri tavîle'z-zenedeyni:

Mübârek kemüklerinin başları iri idi. Ve dirsekler ve omuzlar ve dizler kemüklerinin başları cem' olduğu yerler kalın idi. Ve soyğunı güzel ve nûrânî idi. Ve cümle bedenleri kıllı değil idi. Mübârek sinelerinde tâ göbeklerine varınca kıldan bir ince haç çekilmiş idi ki güyâ sünbül-i ter bitmiş idi. Ve nisânî memeleri olan yerleri ol ince kıldan ğayri kıldan 'ârî idi. Kezâlik çarınları ol ince kıldan ğayri kıldan 'ârî idi. Ve mübârek kolları ve omuzları ve mübârek arkasının yukarı cânibleri kıllı idi. Ve mübârek bilekleri uzun idi.

Rahbe'r-râhateyni şeşne'l-keffeyni ve'l-ka demeyni sâ'ile'l-e'râfî, huşmâne'l-aşmuşeyni akne'l-'ırneyni lehû nûrun ya'lûhu yahşebuhû men lem yete'emmellu eşemme, keşse'l-lihyeti yemle'u şadrahû, sehle'l-haddeyni, velem yekün bi'l-muḥahhemi velâ bi'l-mükelşemi:

Ya'nî mübârek avuçları şüreten ve ma'nen bol idi. Ve mübârek avuçları ve tabanları neḥâfet üzre degül idi. Ve mübârek parmakları i'tidâl ile uzun idi ve ka deminiñ ortası mürtefi' idi. Ve kaşba-ı enfleriniñ ortası yerden bir miqdâr yüksek idi, üzerinde nûr var idi, ol nûr sebebi ile te'emmül itmeyen kimse mübârek burunların yüksek çam iderdi, egerçi katı yüksek değil idi. Ve mübârek şakalları şık idi, sine-i pür-nûrların örter idi. Ve mübârek haddeyn-i es'adeynleri hemvâr idi. Mübârek yüzleri müntefih değil ne ziyâde etlü ve ne ziyâde arık idi, belki miyâne idi.

Ve kâne fi vechihî tedvîrûn, yetele'le'ü vechuhu tele'lü'e'l-kameri leylete'l-bedri, ke'enne's-şemse tecrî fi vechihî, zâlî'a'l-femi müfellice'l-esnâni, ve kâne eflce's-senyeteyni, izâ tekelleme ru'ie ke'n-nûri tahrucu min şenâyâh, encele, eşkele'l-'ayni, ed'ace'l-'ayneyni, esvede'l-hadekati, ehdebe'l-eşfâri ke'enne 'unuḥahû cidü dümyetin fi şafâ'i'l-fizzati:

Ya'nî mübârek rûylarında müdevverlik var idi amma katı müdevver değil nev'an tûla mâ'il idi. Ve mübârek vechleri bedr-i münîriñ leyle-i bedrde leme'ân gibi leme'ân iderdi ve kemâl-i ziyâdan ke'ennehu güneş, yüzlerinde cereyân iderdi. Ve mübârek dehân-ı şerifleri vesî' ve dendân-ı laḫifleri dürr-i şeh-vâr-ı âb-dâr gibi berrâk idi. Ve şenâyâ-yı 'ulyâları seyrek idi. Ve hîn-i tekellümde mübârek şenâyâsı arasından çıkar gibi görünürdi. Ve mübârek çeşm-i bādâmlarınıñ şakığı vâşi' idi ve beyâz-ı 'aynlarında cüz'ice humret var idi. Ve müje-i münevvereleri şık ve dirâz idi. Güyâ gerden-i laḫifleri 'âcdan yâ gümüşden yapılmış şüret-i nûrânî gibi idi.

Mesîha'l-ka demeyni, yenbû 'anhüme'l-mâ'u izâ zâle kalî'an yahtû tekeffüven ve yemşî hevnen zerî'a'l-mişyeti izâ meşâ ke'ennemâ yenhattu min şabebin, ve izâ

iltefete iltefete cemî'an, hâfîza't-ı tarfi nazâruhü ile'l-arzî etvâle min nazârihi ile's-semâ'i:

Ya'nî kadem-i mübârekeleri selâset ve mülâyemet üzere olup huşûnetden beri idi ve kemâl-i mülâyemeti cihetinden şu üzerinden seyelân iderdi. Kademlerin yerden kaldırı kaldırı yürüyici oldukları hâlde mütekebbirler gibi ayakların sürüyü şalını şalını yürümezlerdi vakâr ile yeri darb itmezlerdi, adımların sık itmeyüp yokuşdan inişe inen kimse gibi ayakların kaldırı kaldırı yürür idi. Ve bir yere nazar u iltifât itseler bedenleriyle dönüp yalnız gerdenerin döndürüp bakmazlardı. Ve gözleri kapağın kaldırıp bakmazlardı kemâl-i hayâ vü edeblerinden. Ve arza nazarları semâya nazarlarından ekşer idi.

Cüllü nazâruhü'l-mülâhazatü, yesûku aşhâbehü ve yebdürü men lakıye bi's-selâmi, beyne ketifeyhi hâtemü'n-nübüvveti ve hüve hâtemü'n-nebiyyîn, ecvede'n-nâsi şadren ve eşdağa'n-nâsi lehçeten, men re'âhu bedâheten hâbe ve men hâletehü ma'rîfeten ehabbehü ve yekûlu nâ'ituhü lem era kablehü velâ ba'dehü mişlehu:

Ya'nî eger nazarları güşe-i çeşm ile idi ve aşhâb-ı kirâmların öânerince yürüdürlerdi. Ve mülâkî oldukları kimseye mübâderet idüp evvel selâmı anlar virürlerdi. Mübârek kürekleri arasında hâtemü'n-nübüvvet var idi ve hâtemü'l-enbiyâ idiler. Vücûdları tabî'î idi yâhud mübârek sîneleri gill u gışdan pâk idi demekdir. Ve lisânları aşdağ-ı elsine olup ma'hâric-i hürûfî ri'âyetle söylerdi. Añsuzdan gören kimseyi celâlet ve mehâbetinden heybet alurdi. Âşinâyâne muhâlata idenler kendüye ma'habbet iderlerdi. Ve ol güzîde-i 'âlemi vaşf iden ne kablehü ve ne ba'dehü mânendini görmedim dir idi.

Ammâ e's-şuveruhü ve cemâluhâ ve tenâsübü a'zâ'ihî fî hüsnihâ fekad câ'eti'l-âşâri's-şahîhati'l-meşhûreti'l-keşîreti bi-zâlike min hadîsi Aliyyin ve Enes bin Mâlikin ve Ebî Hureyretin ve El-Berâ bin 'Âzibin ve Ebî Huceyfetin ve Câbir bin Semüretin ve Ümmü Ma'bedin ve İbni 'Abbâsin ve ğayrihim rıdvânullâhi 'aleyhim ecma'in:

"Min ennehü şallallâhu ta'âlâ 'aleyhi ve sellem, kâne ezherü'l-levni ed'acü encele eşkele ehdebe'l-esfâri eblece ezece aknâ eflece müdevvere'l-vechî vâsi'a'l-cebîni kesse'l-lıhyeti temle'ü şadrahü sevâ'e'l-batni ve's-şadri 'azîme'l-minkebeyni dahîme'l-'izâmi 'ayle'l-'adudeyni ve'z-zirâ'ayni ve'l-esâfilî rahbe'r-râhateyni ve'l-quademeyni sâ'ile'l-etrafî envere'l-mütecerridi dağka'l-mesrûbeti reb'aten el-quaddi leyse bi't-tavîli'l-bâ'ini velâ bi'l-kaşîri'l-mütecerridi ve ma'a zâlike lem yekün yümâşîhi ehadün yünsebû ile't-tûli illâ tâlehü şallallâhu 'aleyhi ve sellem. Recl'e's-şâ'ri izâ eftere dâhîkan eftere 'an mişli senâ'l-berki ve 'an mişli hubbi'l-ğamâmi, izâ tekelleme rü'ye ke'n-nûri yahruca min şenâyâhi, ahsene'n-nâsi 'unuğan leyse bi'l-muḥahemi velâ bi'l-mükelşemi mütemâsike'l-bedeni, qarbe'l-laḥmi."

Üstürice min Kitâbi's-Şifâ fî Hukûki'l-Muştafâ şallallâhu 'aleyhi ve sellem:

(Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'lâtün Fâ'ilün)

Fahimün müfahhamun

1 Çün 'azîmü's-şân idi Haqq'uñ Habîbi Muştafâ

- Cümle evşâfı güzeldür bu söze dinmez riyâ
Eṭvâle mine'l-merbû'î
- 2 Mu'tedildi kâmeti vaşf-ı Resûl-i bâ-şafâ
Ne dırâz idi ne kûteh bil vasaṭdan mûntehâ
Akşara mine'l-müşezzebi
- 3 Akşar idi tûldan bâlâ vasaṭdan kâmeti
Ḥazret-i Ḥak ḥüsn-i ḥulkıyla yaratmış ḥazreti
'Azîme'l-hâmeti
- 4 Re's-i pâkinde kılan vaşşâflar bir kez nazar
Nûr-ı a'zâm idi bedr olmuş durur yâḥud kamer
Daḳıka'l-mesrûbeti
- 5 Ol mübârek saçları ince idi hem-çü semûr
Yaldırayup berḳ ururdu telleri mânend-i nûr
Lem yekün bi'l-ca'di'l-kaṭati
- 6 Ya'ni kıvırcık degildi ol mübârek saçları
Mişlini görmedi dünyâ nûr-ı 'âlem her biri
În i'nferakat 'akıkatuhû feraḳa
- 7 Saçlarını ger ayırsa ayrulurdu hoş laṭif
Tâ o deñlü ḥûb idi târ-ı Nebî nâzûk şerîf
Ve illâ felâ yücâvizü şa'rahû şaḥmetehû
- 8 Ger ayırmazsa tecâvüz itmez idi gûşını
Ya'ni ol şa'r-ı şerîfi geçmez idi gûşını
Vâsi'u'l-cebîni
- 9 Vâsi' idi aln-ı pâki ḥazretüñ ey meh-liḳâ
Nûr ururdu cebhesinde mişl-i ve's-şems u ḍuḥâ
Sevâbiḡu ḡayre ḳarmin
- 10 Ḥüsn-i kâmil şüretinde idi hem re's-i şerîf
Alnı ḳarınlı degüldi hoş laṭif idi laṭif

- Beynehümâ 'ırķun yedurruhu'l-ğazabu
- 11 Ya'ni ķarneyn arasında bir tamarı var idi
Her ne vaķt kim ol tamar şisse ğazab gider idi
Yetele'le'ü vechuhû tele'lü'e'l-ķameri leylete'l-bedri
- 12 Ol Hâbibüñ vech-i pâki şöyle raķşân idi dir
Ayuñ on dördi gibi bedr olıcaķ mâh-ı münîr
Sehlü'l-ħaddeyni
- 13 Ol mübârek hûb yañaķlar ħazretüñ eفزün idi
Nûrı hoş lem'ân idüp ğâyetle hem mevzûn idi
Kâne ebyâza bi'l-ħumreti
- 14 Çihre-i pâki mübeyyâz ħumrete mâ'il idi
Dürlü dürlü mu'cizâta ol Hâbib nâ'il idi
Leyse bi'l-ebyâzi'l-emheki velâ bi'l-âdemi
- 15 Pek açık ebyâz degüldi ol Resûl-i bâ-şafâ
Çihresi esmer degüldür rûşen idi dâ'imâ
Ezeccü'l-ħavâcibi
- 16 İnce idi ol Hâbibüñ kaşları hem-çü hilâl
Ol şefi'dür ümmetine 'afv ide Celle Celâl
Ed'acü'l-'ayneyni ve tavilü'l-esfâri
- 17 O Hâbibüñ kara imişdi mübârek gözleri
Hem daħi uzun idi ol gözlerüñ aķlıķları
Ekħalü
- 18 Ķudretinden sürmelenmiş idi ol 'ayneyn-i pâk
Şun'ına anuñ baķanlar olur idi 'aķlı çâķ
Aķne'l-'ırneyni
- 19 İncerek idi Hâbibüñ enfinüñ kanatları
Burnınuñ ucı da ince hûb-ter endâmları
Lehü nûrun ya'lûhu yaħsebuhû men lem yete'emmelm eşemm

- 20 Şöyle nûrlı idi yüzi pekçe bakmayan anı
 Şu'lesinden mürtefi' şanur idi gören anı
 Zâlî'u'l-femi
- 21 Ol mülezzez hûb dehânı tâm-ı hilkatde idi
 Âl u aşhâbına her dem hoş naşihatde idi
 Müfelicü'l-esnâni
- 22 Hem Hâbîbi Muştafâ'nuñ dişleri seyrek idi
 Tâ ezelden tıfl iken kendüsi zîrek idi
 Kâne eflecü's-şeniyyeteyni izâ tekelleme yahırucü nûrun min şenâyâh
- 23 Oldı seyrekrek anuñ öñ dişlerinüñ arası
 Söyledükçe nûr çıkardı şanki meh-nev pâresi
 Lâ yeđhaku illâ yetebessümâ
- 24 Gülmedi hiç kâhkaha ile Resûl-i pâk-i dîn
 Gülicek dâ'im tebessümle gülerdi âferîn
 Keşsü'l-lıhyeti 'alâ şadrihî
- 25 Hem şakalı şık idi pek hâzretüñ bî-i'tizâr
 Gögsi üstinde yayılup eylemişdi hoş qarâr
 'Unuđuhû ke-cidi dümyetin
- 26 Hâzretüñ 'unđ-ı şerifi ğâyet ile hûb idi
 Hoş şurâhî bir gümüş ibriğ-veş mergûb idi
 Ve fi şafâ'ihî ke-fızzatin
- 27 Bir şafâvetde gümüşe boynı beñzerdi anuñ
 Tâ o deñlü ebyaz idi hûb gerdân Ađmed'üñ
 Mu'tedilü'l-halkı
- 28 İ'tidâl üzre yaratdı cümle a'zâsın Hudâ
 Cümle ef'âli güzeldür muhteremdür bî-riyâ
 Bâdinün mütemâsikün
- 29 Ya'ni gövdelü imişdür ol Muhammed Muştafâ

- Hem yapışmış idi lahmı gövdeye muhkem aña
Ezhere'l-levni
- 30 Ezherü'l-levni idi bî-hemtâ mişâl-i âfitâb
Mihr ü meh nûrından anuñ dâ'im eylerdi hicâb
Dağmu'l-kerâdîsi
- 31 Ol mübârek üstühânlar başları idi 'azîm
Cür'etine bâ'îş ola ol Resûlün ey Kerîm
Celîlü'l-müşâşi
- 32 Hem büyük idi Hâbîbüñ iki omuz başları
Ümmetiyçün aqıdurdı gözlerinden yaşları
Ba'îdün mâ-beyne'l-minkebeyni
- 33 Hem ba'îd idi Resûlün iki omuz arası
Anuñ için yaşsı idi ol Hâbîbüñ arqası
Eş'aru'z-zirâ'ayni ve'l-minkebeyni
- 34 Ol mübârek kıolları da Hâzretün kıllı idi
Hem-çünân omuzları da şa'r ile belli idi
Tavîlü'z-zendeyni
- 35 Hem füzûn idi mübârek ellerün bilekleri
Ol güzellerden güzel idi Hâbîbüñ elleri
Rağbu'r-râğateyni ve'l-ğademeyni
- 36 Vâsi'-i pâk idi eli ayası Peyğamberün
Hem ayağı hûb hem mergûb idi ol serverün
Lâ harîrete elyenü min keffihî
- 37 Penbeden nerm idi keffeyn-i mübârek bî-nazîr
Yumuşaklığın' anuñ nisbet olunmazdı harîr
Sâ'ile'l-e'râfi
- 38 Ol eşâbi'lar Hâbîbüñ hûb-ı bî-hemtâ idi
Her bir engüşti gümüşden dağî müsteşnâ idi

Ve e'âliyü's-şadri

39 Gögsi 'âli levh-i maḥfûz-ı Hudâ'dur şübhesüz

Mazhar-ı 'ilm-i ledünnîdür o gencine ne söz

'Âriyü's-şedyeyni ve'l-baṭni

40 Müydan 'ârî idiler hem o şedyeyn-i laṭîf

Baṭnı mir'ât-ı Hudâ idi eyâ zât-ı şerîf

Mevşûlün mâ-beyne'l-lebbeti ve's-sürreti

41 Lîk mâ-beyn lebbe ile sürenüñ mevşûl idi

Ya'ni boğaz çukurından bir çekilmiş yol idi

Bi-şarın yecrî ke'l-ḥaṭṭi

42 Ḥaṭ gibi cârî oluban vaşl olunmuşdı o yol

Ya'ni boğazdan göbege kıldan olmuş idi yol

Ḥusmânü'l-aḥmuşeyni

43 Ya'ni küçükrek karınlı idi faḥr-ı enbiyâ

Hem daḥi ol ince bellüdü dimişler evliyâ

Yaḥṭü tekeffü'en

44 Ya'ni yürürken önine ol bakardı dâ'imâ

Ol Ḥabîbüñ gözleri bakmaz idi gayrî yaña

Yemşi hevnen

45 Hoş vaḳâr üzre yürürdi ol Resûl-i reh-nümâ

Ḥalka gösterdi tarîkat ḳurb-ı Raḥmân olmağa

Zerî'u'l-mişyeti

46 Ol mübârek adımını bol atardı ol Ḥabîb

Hoş yürürdi dâ'imâ rıf'at aña Ḥaḳ'dan naşîb

Aḥmeşü's-sâḳayni

47 Ya'ni ince idi sâḳaynı Ḥabîbüñ ber-ḳarâr

Ḥüsn-i vaşf ile muvaşşafdur Muḥammed âşîkâr

Kâne 'araḳahu'l-lü'lü'ü lâ-'abirete eṭyabu min râyihatihî

- 48 Çünkü oldı Muştafâ`nuñ hûb deri incü gibi
Yoğdur etyâb çoğularda bir çoğu anuñ gibi
Beyne ketifeyhi hâtemü`n-nübüvveti
- 49 İki ketfüñ arası mühr-i nübüvvet var idi
Ol nübüvvet hâtemidür kim aña hoş yâr idi
Lâ-zehere fî kelâmihi velâ-nezere
- 50 Ol le tâ`if sözlerinde sür`âti olmaz idi
Hem daği ol halk içinde kimseden korkmaz idi
Leyse fî re`sihî ve lıhyetihî `ısrûne şa`reten beyzâ`e
- 51 Lıhye vü şa`rında yoğ idi yigirmi kıl beyâz
Cümlesi hâşu`l-havâş idi mübârek şa`r-ı hâş
Feteveffâhu`llâhu ta`âlâ `alâ şelâşin ve sittüne seneten
- 52 Cânib-i Hâk`dan irişdi “irci`î” aña nidâ
Altmış üç yaşında kıldı cânını Hâk`a fedâ
- 53 Çünkü dünyâ yaradıldı ol Resûlüñ nâmına
Rağmetullâhi Ta`âlâ her dem olsun cânına
Kâle Câbir rađiyallâhu `anhu: Re`eytü`l-hâteme beyne ketifeyni`n-nebiyyi
- 54 Hâzret-i Câbir buyurdı hâtemi gördüm eğâ
Ol Nebinüñ ketf-i pâkinde virür iken ziyâ
Ğuddeten hamrâ`e mişlü beyzati`l-hamâmeti
- 55 Kırmızı ben gibidir mühr-i nübüvvet âşikâr
Ol hamâme beyza mişli anda kılmışdır qarâr
- 56 Rûh-ı Peyğamber için vir cân u dilden çok şalât
Tâ bulasın cennet-i Hâk hem cehennemden necât